

PÄIVI MEHTONEN

Utopia asutetusta Alaskasta

Henry Oinas-Kukkonen, Finalaska. *Unelma suomalaisesta osavaltiosta*. Vastapaino, Tampere 2017. 287 s.

Menestysromaanissa *The Yiddish Policemen's Union* (2007) eletään poliittisen kuohunnan aikaa juutalaisyhteisön asuttamassa Sitkassa, Yhdysvaltain Alaskassa. Yhteisön vanhimmat olivat saapuneet pohjoiseen 1940-luvulla ”Ickes-passilla”, erikoisviisumilla, joita Yhdysvallat myönsi asuttaakseen Alaskaa Hitlerin vainoamilla eurooppalaisilla. Michael Chabonin vaihtoehtohistoriassa on ripauksia faktaa. Toisen maailmansodan kynnyksellä tehtiin lukuisia suunnitelmia Alaskan väkimäärän lisäämiseksi. Sisäministeri Harold L. Ickes (1874–1952) oli Alaska-hankkeiden ja lakiesitysten dynamo. Maailmanpolitiikan käännteissä osa salaisista suunnitelmista jäi pöydälle Yhdysvaltain kongressissa, kun huomio jo kiinnittyi muuhun.

Osin samoihin lähteisiin perustuu historiatieteilijä Henry Oinas-Kukkosen mielenkiintoinen *Finalaska. Unelma suomalaisesta osavaltiosta* (2017). Se on tarkka kuva suomalaisista mahdollisina alaskalaisina. Pohjois-Euroopan tapahtumia seurattiin Atlantin takana erilaisia skenaarioita kehitellen senkin varalle, että Neuvostoliitto valtaisi Suomen talvisodassa. Oinas-Kukkosen tutkimissa noin vuosien 1939–1946 raporteissa, lakiesityksissä ja kirjelmöinnissä suunniteltiin asuttaa suomalaispakolaisilla territorio (vuodesta 1959 osavaltio), jossa sodan kynnyksellä oli vain reilut 70 000 asukasta. Ehdotuksessa *Finns for America's Finland* (1940) kuvataan onnelaksi mahtavien Yukon- ja Tanana-jokien Keski-Alaska, joka olisi hyvä korvike järvien ja metsien Suomelle. Luonnonolot talvineen

ja hyttysineen eivät olisi pohjoisessa karaistuneille maahanmuuttajille shokki.

Kirjoittajien Robert C. Blackin (1914–2001) ja Leonard von Bibra Suttonin (1914–2002) mukaan yksi pinta-alaltaan valtavan Alaskan perusongelmista oli vähäinen valkoisen asutuksen osuus. Vaikka ”suomalaisrodulla” nähtiin kaukaisia ”mongolidi”-yhteyksiä, pohjoinen kansa oli visiossa lähempänä länsieurooppalaisia kuin monet muut ryhmät. Perustelut olivat myös antisemitistisiä. Ehdotuksen Suomi-propagandasta huolimatta Alaskassa vastustettiin tasapuolisesti niin suomalaisten kuin juutalaisten siirtoja alueelle.

Finalaska on ajankohtainen näkökulma Yhdysvaltain politiikkaan 1900-luvun alkupuolella. Monimuotoisesta aineistosta avautuu hiertävää päätöksentekoa, ratkaisematon maakysymys Alaskan alkuperäiskansojen

kanssa ja arktisia kuljetussuunnitelmia. Aikeiden arvo ja osuvuus on juuri siinä, että ne eivät toteutuneet. Laatijoina oli kavalkadi presidentti Rooseveltin hallinnon poliitikkoja mutta myös rivikansalaisia, joiden nopeiden henkilökuvien piirtämiseen Oinas-Kukkosella on ilmiömainen kiinnostus ja kyky. Eräskin rautatievirkailijan vaimo kirjoitti senaattorille vastustavansa Alaskan asuttamista pakolaisilla, koska näiden myötä soluttautuisi maahan vaarallisia aatteita. Senaattorin olisi syytä kiinnittää asiaan huomiota, sillä ”naisen minimi-intuitio vastaa miehen maksimijärkeilyä” (F 140–141).

Alaskasta päin katsoen pohjoisen geopolitiikkaan avautuu laaja näköala. Lähinaapureita olivat Neuvostoliitto ja Japani, joka hyökkäsi Alaskan Aleuttien saarille vuonna 1942. Kamppailuissa Tyynenmeren ja arktisista merireiteistä väestönsiirrot Alaskaan olisivat tuoneet puskuriväestöä haavoittuville alueille. Tosin suomalaisten läsnäolon Alaskassa pelättiin myös houkuttelevan Suomen viholliset hyökkäämään sinne. *Finalaska* pitäytyy tiukasti aikarajauksessaan 1940-luvun alkupuolella, mutta pohjoisten alueiden hallinta on myös tätä päivää. USA:n, Kanadan, Venäjän ja Pohjoismaiden arktiset strategiat eivät ole vain taloudellista, energiapolitiittista ja meriliikenteen varustelua. Keskusteluilla uudesta pohjoisen Kylmästä Sodasta ja ”jäeesiripusta” on historialliset yhteytensä myös pakolaiskeskusteluihin.

Vaikka jämäpti aineiston rajaus on *Finalaskan* ehdoton hyve, se myös ajoin tekee teoksen päälinjasta vaikean hahmottaa. Samat

teemat toistuvat yhä uudestaan eri henkilöiden ja asiakirjojen kuvauksissa, ilman syvenevää otetta. Lyhyet koosteet vaikkapa argumenteista suomalaisten pakolaisten vastaanoton puolesta ja sitä vastaan olisivat selventäviä. Hakemisto helpottaa teoksen osien ja runsaiden yksityiskohtien välillä navigointia, vaikka sivunumerointi on harmitavasti vielä muuttunut hakemiston laadinnan jälkeen (-2).

Yllättävän vähän teoksessa puututaan pohjoismaalaisten siirtokuntien varhaishistoriaan Alaskassa. Kuitenkin niin pian kuin liittovaltio oli ostanut Alaskan Venäjältä vuonna 1867, hankinta herätti paitsi ivanaurua myös mielenkiintoa. Jo 1870-luvulla Yhdysvaltoihin ja Kanadaan muuttaneet islantilaiset tutkivat mahdollisuuksia perustaa Alaskaan uusi siirtokunta. Presidentti Grantille esitelty aloite sai Yhdysvaltain lehdistössä huomiota, mutta ei toteutunut¹. Nämä siirtolaisvaiheet tunsivat hyvin *Finalaskassa* moneen otteeseen mutta taustoittamatta mainittu kanadalainen kansatieteilijä Vilhjalmur Stefansson (1879–1962). Legendaarisen tutkimusmatkailijan vanhemmat olivat juuri Kanadan islantilaisemi-grantteja, ja Stefansson oli syvästi perehtynyt siirtokuntaan Yhdysvalloissa, Neuvostoliitossa ja muualla. Jo varhaisissa Alaska-suunnitelmissa esiteltiin siinä määrin samoja perusteluja kuin sittemmin suomalaisten kohdalla, että olisi ollut kiintoisaa lukea Oinas-Kukkosen analyysia myös pitkistä jatkumoista ja katkoksisista.

Sama pätee Alaskan suomalais(taustais)ten asukkaiden historiaan. Keitä olivat ne siellä jo entuudestaan asuneet suomalaiset, jotka *Finalaskan* mukaan muodostivat 7,6 % Alaskan väestöstä ja olivat vuoden 1940 laskennassa neljänneksi suurin ulkomailla syntyneiden valkoisten ryhmä? Suomella ja Alaskalla oli vuoteen 1867 asti yhteistä historiaa osana Venäjää. Teoksessa ei mainita Alaskan suomalaishallintoa tai Sitkan (Uusi Arkangeli) suomalaisyhteisöä 1800-luvun alkupuolella. Oinas-Kukkosen

teos on laadittu Suomi 100 -juhluvuoden edellä, mutta myös Suomi 150 ja 200 olisivat muutoinkin yllirajaisessa historiatutkimuksessa ansainneet osansa. Lumikenttien kutsun olivat Suomessa kuulleet niin suurten turkis- ja kultaryntäysten työläiset ja kauppiat, (tyttö)koulun (nais)opettajat kuin jo 1700-luvun toisinajattelijat, joille ei luterilaisessa Ruotsissa ja Suomessa ollut sijaa.

Siirtolaispolitiikan ja -propagandan kielikuvasto olisi oma lukunsa. Ehdotus *Finns for America's Finland* oli erähenkinen ja aatteellinen narratiivi, jonka kuvasto ei kuulu Oinas-Kukkosen työn painotuksiin, eikä tarvitsekaan. Poliittisissa dokumenteissakin kuitenkin kukoisti myyttinen Alaska. Ilmaisun 'suomalainen odyssea' käyttäjä on Jack Londoninsa lukenut ("Pohjoinen odyssea"), ja Euroopasta tulevien pakolaisten 'exodus' paljastaa vahvan uskontopoliittisen juonteen Yhdysvaltain asutus- ja siirtolaisajattelussa. Anna Lowenhaupt Tsing on tutkimuksissaan tuonut esiin globaalin työvoimapelin myös toisintona kristillisestä kääntymyskerromuksesta. Liittovaltioon tulijan on aloitettava alusta, koska hänen entinen elämänsä on ilman muuta kehnoa. Kuvasto nojaa jo Yhdysvaltain vallankumouksen taustoihin 1700-luvun jälkipuolen protestantismissa herätysliikkeissä ja kukoistaa myös maallistuneessa politiikassa².

Finalaska ei ole ristiriidassa tämän laajemman tulkinnan kanssa. Päinvastoin, muuan pastori ilmaisi kirjeessään sisäministeri Ickesille tukensa Suomen "hengellisille veriveljille" ja "pohjoisen pyhiinvaeltajille" (F 80). Julkisuudessa mainittiin jopa "Alaskan pakolaistaivas", joka voitaisi sen "helvetin", jonka pakolaiset jättäisivät taakseen. Yhdysvallat pelastaisi tulijat kärsimykseltä, joten sillä oli kanttia vaatia henkisesti, moraalisesti ja fyysisesti "kaikkein korkeimman tason asuttajia". 1940-luvun alun lakiesityksissä siirtolais-säädännöksi taivaan portit eivät olisi aenneet sairaille, vanhuksille ja so- tainvalideille. Lisäksi suuret amerikkalaisten kiintiöt olisivat taanneet sen, että Alaska pysyy amerikka-

laisena ja maahanmuuttajat amerikkalaistuvat (vrt. F 37, 40–42). Pohjoista siis asutettaisiin kuin muinoin Euroopasta saapuneet puritaanit Yhdysvaltoja. Uuden Jerusalemin sijaan 1900-luvun puolivälissä saarnattiin piristävää elinkeinoelämää ja kehitysyhtiöitä Alaskaan.

Laajemman kontekstin kaipuussa luin *Finalaskan* rinnalla jo mainittua Lowenhaupt Tsingin tutkimusta maa- ja metsätalouden työntekijöiden liikkeestä. Kun esimerkiksi Japanin ja Yhdysvaltain vihollisuudet alkoivat II maailmansodassa, amerikkalaiset – jotka olivat ennen sotaa asettuneet erityisesti maatalouden piiriin – internoitiin keskitysleireihin. Samana vuonna Yhdysvallat avasi *Bracero*-ohjelman saadakseen meksikolaisia viljelijöitä maahan³. Kysymys "tervetulleista" siirtolaisista tai pakolaisista on suhdanteille herkkä vyyhti etelän ja pohjoisen politiikkaa. Tätä kirjoittaessa (heinäkuu 2018) Donald Trump kuuluttaa mediassa: "[...] *system of Immigration based on MERIT! We need great people coming into our Country!*"⁴ ja uhkaa sulkea maan hallinnon, ellei asia etene toivottuun suuntaan⁴.

Viitteet

- 1 Pálsson 1975; *New York Herald* 21.12.1874.
- 2 Lowenhaupt Tsing 2015, 103.
- 3 Sama, 98–99.
- 4 Hirvonen 2018.

Kirjallisuus

- Chabon, Michael, *The Yiddish Policemen's Union*. New York, Harper 2007.
- Hirvonen, Saara, Trump tyytyväinen Italian maahanmuuttopolitiikkaan. *Yle Uutiset* 30.7.2018. yle.fi
- London, Jack, *Pohjoinen odyssea (An Odyssey of the North, 1900)*. Teoksessa London, Jack, *Rakkaus elämään. Novelleja Alaskasta*. Toim. Heikki Salojärvi. Suom. Kristiina Rikman. Love Kirjat, Helsinki 1980, 36–72.
- Lowenhaupt Tsing, Anna, *The Mushroom at the End of the World. On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Oxford 2015.
- New York Herald* 21.12.1874. Alaskan Immigration. Our New Territory the Future Home of Icelandic Settlers.
- Pálsson, Hjörtur, *Alaskaför Jóns Ólafssonar 1874*. Reykjavik 1975.